

Ruukinkankaan uusi koulu, kuva Hannu Huttu 2022

SUOMUSSALMEN KUNNAN
Tarkastuslautakunta
Arviointikertomus
2022

TARKASTUSLAUTAKUNTA

Tarkastuslautakunnan on valmisteltava valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat sekä arvioitava, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuneet (KuntaL 121 §).

Tarkastuslautakunnan kokoonpano ja työskentely

Kunnanvaltuuston vuosiksi 2021-2025 valitsemassa tarkastuslautakunnassa ovat toimineet:

VARSINAINEN JÄSEN	HENKIÖKOHTAINEN VARAJÄSEN
Timo Säkkinen, puheenjohtaja	Martti Tolonen
Merja Kyllönen	Eero Schroderus
Kirsi Manninen	Eila Jokelainen-Keränen
Markus Kemppainen	Risto-Matti Pyykkönen
Markku Koivumäki	Asta Kivijärvi)

Sihteerinä on toiminut Pirjo Mäkeläinen.

Lautakunta kokoontui 9 kertaa. Lautakunnan jäsenet osallistuivat tarkastuslautakuntien koulutuspäivään 15.11.2022. Lautakunnalle oli budjetoitu 19 426 euroa. Lautakunnan toteutuneet kustannukset olivat 20 682 euroa.

Arviointikertomuksen valmisteluaineistona on ollut valtuuston hyväksymä talousarvio ja taloussuunnitelma sekä kunnanhallituksen antama toimintakertomus ja tilinpäätös vuodelta 2022. Lautakunta on käsitellyt tilintarkastuskertomuksen sekä kuullut johtavia viranhaltijoita.

Kunnanhallituksen on laadittava tilikauden tilinpäätös seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä ja annettava se tilintarkastajien tarkastettavaksi sekä tilintarkastuksen jälkeen saatettava se valtuuston käsiteltäväksi kesäkuun loppuun mennessä (KuntaL 113 §).

Kunnan, joka tytäryhteisöineen muodostaa kuntakonsernin, tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä konsernitilinpäätös. Konsernitilinpäätös tulee laatia samalta päivältä kuin kunnan tilinpäätös (KuntaL 114 §).

Tilintarkastus

Tilintarkastusyhteisönä on toiminut KPMG Oy Ab. Tilikauden 2022 tilintarkastukseen ovat osallistuneet päävastuullinen tilintarkastaja JHT, KHT Antti Kääriäinen sekä tilintarkastaja JHT, KHT Aki Saari ja tilintarkastuksen asiantuntija Matias Liuski. Tilintarkastaja osallistui tarkastuslautakunnan kokouksiin.

TALOUDEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Tilikauden ylijäämäksi on kirjattu noin 5 243 000 euroa. Ylijäämä syntyi paljolti kertaluotoisten erien tulolisäyksistä. Menoissa on noudatettu valtuuston asettamia tavoitteita varsin hyvin. Tuloja on kertynyt myös odotetusti, joskin valtionosuuksien koronatuotot ovat määräaikaista ja niiden loppumiseen on syytä varautua.

Tilinpäätösvuoden kirjanpidon mukainen vuosikate noin 8 085 000 euroa oli 246,3 % poistoista, siis noin 3 283 000 eurosta.

Kunnan verotus on ollut 1,49 %-yksikköä kuntien keskiarvoa korkeampi. Verotuksen voisi sanoa tilinpäätöksen nojalla olleen ylikorkea. Verokertymä antaa kuitenkin tulevien, haasteellisempien vuosien taloudelle sopivasti puskuria ja siten mahdollisuuksia joustavalle taloudenpidolle. Kunnalla ei ole kuntakonsernin ulkopuolisia merkittäviä taloudellisia vastuita, mikä riskien näkökulmasta helpottaa taloudenpitoa merkittävästi.

Elinvoimaa ja palveluita tukevista investoinneista merkittävimpiä olivat Ruukinkankaan uuden koulun rakentamisen valmistuminen, Pitämän päiväkodin IV- ja lämpöjärjestelmän saneeraus sekä KEMETin tuotantotilojen uusiminen tulipalossa tuhoutuneiden tilalle. Viimeksi mainitun myötä tehtaalle on tullut kymmeniä uusia työpaikkoja sekä uutta tuotantoa.

Muita elinvoimaa tukevia investointeja, muun muassa Hossan polttoaineen jakeluasemaa ja monitoimitaloa on valmisteltu, ja ne tulevat mahdollisesti toteutukseen jo vuoden 2023 aikana.

Konserniohjausta on annettu kysyttäessä. Keskustelun yhteydessä on tullut esille konserniyhtiöiden ongelmana, että välttämättä aina ei osakeyhtiölain vaatimus yhtiön hallituksen huolellisen toiminnan ja konserniohjeen noudattamisen välillä ole selvä. Tämä tulisi ottaa huomioon konserniohjeen tarkistamisen yhteydessä.

Valtuuston hyväksymiä talouden päälinjauksia on noudatettu kohtalaisen hyvin. Ylijäämien käyttö on ollut hallinnassa. Verotus on ollut päälinjauksista poiketen kireämpää mutta valtuuston päättämää.

Sisäinen valvonta on hoidettu siitä annettujen ajantasaisten ohjeiden mukaisesti.

Lainarahoitusta on käytetty kohtuullisesti tärkeiden ja välttämättömien investointien katteeksi valtuuston päättämällä tavalla.

Elinkeinorahastoa ei ole käytetty vuoden 2022 kuluessa.

Varainhoitajat kilpailutettiin vuoden 2022 alussa. Varainhoitajiksi kunnanhallitus valitsi 15.2.2022 Elite Alfred Berg Oy:n ja OP Varainhoito Oy:n. Varainhoitajien vaihtuessa sijoituksia uudelleen järjesteltäessä kunta sai myyntivoittoa noin 1 817 000 euroa. Sen toistuminen lähitulevaisuudessa ei ole todennäköistä.

ELINVOIMAPALVELUT

Vuoden 2022 aikana Suomussalmen kunnan väestö väheni 141 henkilöllä. Vuoden lopussa kunnassa oli 7 367 asukasta. Nettomuutto oli vain 6 henkilöä tappiollinen, mikä oli edellisvuoden tapaan merkittävästi pienempi kuin vuosina 2010–2020. Kuntastrategiassa on asetettu tavoitteeksi, että kotikuntamme olisi pysyvästi muuttovoittoinen. Toiminnan kehittäminen tämän tavoitteen saavuttamiseksi on mahdollinen, mutta se vaatii pitkäjänteistä ja tuloksekasta toimintaa elinkeino- ja palvelusektoreilla.

Suomussalmi on panostanut elinvoimapalveluihinsa ja kehittänyt varsinkin matkailua, muuta yritystoimintaa, kulttuuria ja palveluita. Erinomaista on, että valokuiturakentaminen ja sitä myötä huippunopeat yhteydet maailmalle ovat lisääntyneet, tavoitteet moninkertaisesti ylittäen.

Hossan kävijämäärä pieneni 78 000:een, mutta majoitustiloja kirjattiin lisätyn nettona 44 vuodepaikkaa. Vuodepaikkojen määrä pitäisi saada vielä suuremmaksi. Hyvätasoisten majoitusyritysten saanti mahdollistaisi kilpailuilla markkinoilla mukana pysymisen. Kuusamon matkailuyritysten palvelupaikkana Hossan tulevaisuus ei olisi Suomussalmen käsissä. Hossan kehitystä edistäisi myös ympäri vuoden matkailijoita palvelevan polttoaineen jakeluaseman sijoittuminen alueelle. Monitoimitalon pitäminen suunnitelmissa on edelleen tarpeen.

Kunnan verkkosivujen tulee olla mahdollisimman helppokäyttöisiä ja monipuolisia. Nykyihmiset tarvitsevat nopeaa tiedonvälitystä ja uudistettaessa pitää sivuille löytyä myös nopeat ja helpot varaupalvelut ainakin majoitukseen, ruokailuun ja erilaisiin huoltopalveluihin. Kunnan nykyisistä nettisivuista sellaiset joustavat mahdollisuudet puuttuvat.

Jo vuosia olemassa olleet palvelut pitää myös muistaa viestinnässä. Luetteloida niitä sen kummemmin kaikki ne ovat luoneet meille työtä ja elinvoimaa. Niistä pitää huolehtia aktiivisesti.

Jalonneimitalon käyttö Kianta-Opiston toimintaan on hyvää kansalaispalvelua. Jalonneimitalon käyttö yritysten tarpeisiin olisi hyvin toivottavaa. Vireillä ollut hanke siirtyi vuodelle 2023. Toivottavasti se toteutuu. Sijainti olisi mitä ottavin ja raamit erinomaiset monikäyttöisyydessään.

Tulevaisuuden haasteisiin on kunnassamme kyettävä varautumaan ja mahdollisuuksien tunnistaminen on viisautta, jota voi ja pitää hakea tarvittaessa myös Kainuun ulkopuolelta. Elinkeinopainotteisen valtuustoretken tekeminen voisi avata silmiä meille kaikille.

TEKNISET PALVELUT

Vuosi 2022 oli runsaan rakentamisen vuosi. Uusi koulu valmistui Ruukinkankaalle ja sen loppuselvitys on tehty. Lisätöitäkin on tullut ja selvät lisätyöt maksetaan rakennusurakan mukaan toimien. Koulu on osoittautunut käytössä monipuolisesti toimivaksi ja tiloiltaan hyväksi.

Pitämän päiväkodin saneeraus valmistui vuoden vaihteeseen mennessä.

Kemetin uusi halli on otettu käyttöön. Vuokralaisen vakuuttamana hallin rakentamisessa on ollut selvitettävää normaalia enemmän. Varsinkin kun rakennus on toiminnallisuuden parantamiseksi tehty erilaiseksi kuin alkuperäinen. Tilavuokrasta ei ollut sopimusta vielä marraskuussa.

Tulikiven halli/pakkaamo on myös käytössä. Erimielisyydet edeltäneen hallin rakentajan kanssa ovat edelleen olemassa. Kattorakenteet pettivät, sillä niiden tuenta ei ollut suunnitelmien mukainen. Erimielisyydet pyritään selvittämään vuoden 2023 alkupuolella.

Uusi terveysasema on suunnittelussa ja alustava kustannusarvio on yli 10 miljoonaa euroa. Terveysasema olisi puolta pienempi kuin nykyinen, mutta Kainuun hyvinvointialueen suunnitelmissa ei ole sen toteuttaminen lähivuosina, jos sittenkään. Kuntalaisille terveysasema olisi hyvin tärkeä Kainuun pisimpien etäisyyksien vuoksi, eivätkä kotisairaaloiminta ja palveluiden keskittäminen Kajaaniin vakuuta juuri siitä syystä. Asia onkin kunnan keskeisin edunvalvontatehtävä hyvinvointialueella.

Kunnan kiinteistömassa eri muodoissaan on huomattava. Teollisuuskiinteistöt, palveluyksiköt, asunnot ja kunnallistekniset rakenteet ovat mittava omaisuus, josta huolehtiminen on kunnan yksi keskeisimpiä toimintoja. Kunnan rakennuskannan selvitystyö on päivitetty viimeksi vuonna 2022. Hyvä niin, mutta suuri puute on, ettei koko omaisuuden korjausvelkaa ole laskettu.

Sitä kunnallinen tilinpito ei edellytä, mutta se antaisi varmemman kuvan kunnan talouden kokonaisuudesta.

Kunta omistaa 2 566 hehtaaria maa- ja metsätiloja, joiden hoitamista koskeva sopimus on vanhentunut vuoden 2020 lopussa. Mainitulta metsäalalta voitaisiin hakata arviolta 4 000 kiintokuutiometriä puutavaraa vuodessa. Vanhentuneen hoitosuunnitelman mukaan on kaiketi toimittu, mutta hakkuiden jälkeinen uudistaminen on ollut vähäistä muun muassa Kettulan tilan osalta. Lainsäädäntö ei sitä nykyisin edellytä, mutta pitkäjänteisesti uudistaminen olisi viisasta. Toimintakertomuksen mukaan metsien hoito aiotaan kilpailuttaa vuonna 2023.

Ruokapalveluiden osalla Kainuun kuntien ja hyvinvointialueen yhteinen yhtiö ei toteutunut. Kunnat eivät päässeet yksimielisyyteen asiassa.

Tilapalveluiden yhtiöittämistä on harkittu. Tavoitteena oli, että niin voitaisiin kilpailuttaa yrityksiä palveluita hankittaessa. Ongelmana on, ettei kunnassa ole kilpailua alalla.

Tarkastusvuonna henkilöstön rekrytoinnissa on ollut ongelmia, niin palkkauksen kuin tehtävien pätevyysvaatimusten myötä. Ongelma koskee koko Kainuuta. Tilannetta on pyritty korjaamaan sisäisin järjestelyin muun muassa perustamalla teknisiin palveluihin sähkötyötiimi ja palkkaamalla määräaikaista työntekijöitä sekä hyödyntämällä oppisopimuksia.

Vuoden 2022 määrärahat riittivät hyvin toimialan tarpeisiin ja taloudesta muodostui jossain määrin ylijäämäinen. Kunnallistekniikan ylläpito ei kustannuksiltaan noudata väestössä tapahtuvia muutoksia, sillä rakenteet pysyvät ennallaan väestön vähenemisestä huolimatta. Kunnallisteknisten kustannusten suhteellisen painon kasvuun on syytä varautua tulevinä vuosina.

Vesilaitoksen toiminnassa kiinnittää huomiota pumpatun ja laskutetun vesimäärän suuri ero ja sen laaja vaihtelu eri vuosien välillä. Toimintakertomuksen mukaan tilinpäätösvuoden 28 %:n ero on viiden viime vuoden aikana toiseksi korkein. Verkostohävikki on huomattavan suuri. Pallopostien kautta tapahtuva veden käyttö lieenee siihen pääasiallinen syy.

Kunnassa on huomattava määrä vapaa-ajan asuntoja, joilla asutaan vakituisesti, vaikka kaavoituksen mukaan niin ei saisi olla. Näiden kansalaisten saaminen tasapuolisesti kunnan palveluiden ja sitä kautta myös lainmukaisesti kunnallisen verotuksen piiriin on kaikkien yhteinen etu. Tällä tavalla asuvat kuntalaiset voitaisiin saada tasavertaiseen asemaan muiden asukkaiden kanssa kaavoittamalla heidän asuinalueensa pysyväille asumiselle, mitä tarkastuslautakunta pitää oikeana.

SIVISTYSPALVELUT

Vuoden 2022 alkupuoliskolla koronapandemia toi edelleen haasteita toimintaan. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan aiheutti monien kustannusten nousua. Sivistyspalvelujen toiminta on ollut kaikista haasteista huolimatta monipuolista ja suuria ylityksiä talousarvoon nähden ei ole syntynyt. Pandemiasta huolimatta palveluiden käyttäjämäärät ovat alkaneet lisääntyä.

Ruukinkankaan uusi, terve, monikäyttöinen ja moderni koulu soveltuu pääasiallisen toiminnan eli perusopetuksen lisäksi monenlaiseen muuhunkin käyttöön. Tätä toimintaa kannattaa jatkossakin kehittää. Ruukinkankaan koulun tilat ovat nyt uudet ja modernit. On huolehdittava siitä, että rakennus pysyy kunnossa eli huoltotöitä ei saa laiminlyödä.

Uusi koulu oli iso sijoitus lapsiin ja nuoriin. Jotta sijoitus ei valu hukkaan, on panostettava myös henkilökuntaan. Motivoitunut ja tyytyväinen henkilökunta on avainasemassa lasten ja nuorten kehityksessä. Henkilökunnan jatkuvaan koulutukseen on jatkossakin panostettava.

Jokaisella työntekijällä on oikeus osallistua laadukkaaseen kehityskeskusteluun. Tämä ei valitettavasti ole vuonna 2022 toteutunut varhaiskasvatuksessa. Myöskään perusopetus ei päässyt 100 prosentin tavoitteeseen kehityskeskustelujen osalta. Tähän on jatkossa kiinnitettävä huomiota.

Vaikka lasten määrä ja siten myös oppilasmäärä pienenee, on huolehdittava, että Suomussalmella saadaan jatkossakin rekrytoitua ammattitaitoisia ja osaavaa henkilökuntaa.

Varhaiskasvatuksessa haasteena on ollut lainmukainen, riittävä henkilöstömitoitus, ja sijaisten saamisessa on niin ikään ollut ongelmia. On syytä analysoida, mistä tämä johtuu. Ovatko sijaisuudet olleet vain muutaman työpäivän pituisia, jolloin työntekijän löytyminen on varmasti haasteellista. Olisi syytä selvittää, olisiko mahdollista hyödyntää oppisopimuskoulutusta pitkällä aikavälillä.

On myös syytä huomioida, että työsopimusten selvästi perusteeton jatkaminen toistuvasti tuottaa jo kolmen yhtäläisen jakson jälkeen oikeuden pysyvään työsuhteeseen.

ARVIOITA KUNTATALOUDEN KUVASTA 2023-2027

Valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton mukaan kuntien tilipääöstiedot ja kuntien tilinpäätösarviot vuodelta 2022 ja kuntatalouden tekninen kehitysarvio vuosille 2023–2027 olivat varsin vahvat. Esimerkiksi laskennallinen paine nostaa kunnallisveroprosenttia on laskenut syksyn kehitysarvion 0,7 prosenttiyksiköstä 0,3 prosenttiyksikköön vuoteen 2026. Kuntatalouden lainakannan kasvu hidastuu selkeästi viime vuosikymmenen keskimääräiseen kasvuvauhtiin verrattuna ja voimakkain taloudellinen sopeutuspainne kohdistuu aivan pienimpiin sekä keskikokoisiin kuntiin.

Ennustelukujen taustalla on kuitenkin kertaluonteisia tekijöitä, kuten omaisuuden myyntejä sekä verokertymiä erityisesti vuonna 2023 lisäävä ns. verohäntä. On selvää, että kuntatalouden ennusteessa on myös suuria riskejä alaspäin. Riskejä kasaa paitsi epävarmuus verokehityksen vahvuudesta, niin myös oletettua voimakkaampi meno- ja investointipaine. Väistämättä koko seuraavan vuosikymmenen ajan tulevat jollain tavalla valtion talouden tasapainottaminen ja rakenteellisten uudistusten tekeminen näkymään myös kuntataloudessa. Kuntakenttään voi tulevina vuosina kohdentua merkittäviäkin muutospaineita ja myös kuntien yhdistäminen on nousut uudelleen keskustelunaiheeksi.

Kuntien rahoitusjärjestelmän uudistaminen käynnistyy jollain aikataululla. Yksittäisten kuntien valtionosuuksiin jäävät tasaukset kunnan sote-menneisyydestä ovat monen kunnan taloudessa jatkossakin erittäin merkittäviä. Soteen liittyvät tasaukset eivät enää perustu kunnan lakisääteisiin tehtäviin.

TE-palvelu-uudistuksen talousvaikutukset vuodesta 2025 eteenpäin on sisällytetty kuntatalouden kehitysarvioon. Kuntatalouden toimintaympäristön haasteita on arvioitava erityisesti sote- ja TE-palvelu-uudistuksen aiheuttaman tulorakenteen muutoksen, kuntien eriytymisen ja ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden kannalta.

Kokonaisuutena palveluiden kustannusvaikuttavuutta on parannettava. Joudumme hillitsemään menojen kasvua, mutta samalla olisi turvattava resurssit perustoimintaan sekä kasvua tuottaviin kehityshankkeisiin. On myös kuntien omalla vastuulla aktiivisesti selvittää ja muuttaa palvelujen järjestämisen rakennetta sekä parantaa palvelujen kustannusvaikuttavuutta.

Komission esitykset energiatehokkuusdirektiivistä, uusiutuvan energian direktiivistä sekä rakennusten energiatehokkuusdirektiivistä voivat tuoda toteutuessaan kunnille huomattavia velvoitteita. Korjaustaakka jakautuisi taloudellisiin resursseihin nähden epätasaisesti eli kohdistuisi esimerkiksi muuttotappiokuntiin. Tulee kuitenkin huomioida, että kyseessä on direktiivit, joiden osalta on mahdollisuus hyödyntää kansallista joustovaraa, jonka käytöstä on pidettävä meteliä kuntakentälläkin.

Kuntien roolien muuttumisestakin huolimatta kuntalaiset kuitenkin pysyvät, ja kunta on yhä kuntalaisiaan varten. Yhdyspintojen rakentamisessa yhteistyön sujuminen valtion, kuntien, hyvinvointialueiden ja muiden toimijoiden kesken on onnistumisen edellytys. Tämän asian parissa tulemme haasteisiin myös Kainuun hyvinvointialueen osalta. Vain toimivat yhdyspinnat ja ajantasaisesti toteutettu vuoropuhelu kuntien kanssa varmistaa kestäväen palvelurakenteen ja hyvinvointipalvelut, jotka rakentavat myös kuntien toiminnallisesti uskottavaa tulevaisuutta jatkossa.

KAINUUN HYVINVOINTIALUEEN TALOUDESTA JA SOTE-PALVELUIDEN TULEVAISUUDESTA

Kainuun kuntien keskinäisissä neuvotteluissa varoiteltiin päätöksentekijöitä useampaan kertaan, ettei Kainuussa pidä tulevan hyvinvointialueen talouslukujen osalta pyrkiä yltiöpositiiviseen tulokseen. Kainuu saavutti vuodelle 2022 rahoituksen kannalta valtiovarainministeriön rahoituslaskennassa negatiivisesti tulkittavan nollatuloksen, jonka tiimoilta olemme nyt ainoana hyvinvointialueen jäämässä valtion myöntämän kansallisen lisärahoituksen (runsaat 500 miljoonaa) osalta kokonaan ilman lisärahaa. Menetys on rahallisesti noin 5 miljoonaa vuodelle 2023 ja myös vuodelle 2024 tulemme menettämään samoin perustein noin 3 miljoonan euron rahoituksen.

On parasta aikaa selvitysten alla, miten koronakulut Kainuussa on kirjattu ja miksi rekrytointi ei ole näyttäytynyt aktiivisena, kun alueella on mittava henkilöstöpula. On voitu havaita, ettei Kainuun soten sivuilla ole ollut edes paikkoja auki, vaan niiden pitämisellä haettavaksi julistamatta on säästetty. Tämä säästö vaikutti negatiivisesti kokonaisrahoitukseen.

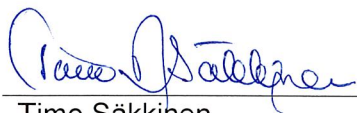
Kainuun hyvinvointialueen johdossa ja ilmeisesti myös taloushallinnossa ei valitettavasti ole ymmärretty vuoden 2022 taloustilanteen vaikuttavan sekä mahdollisiin lisärahoituksiin, että laajemmin koko tulevien vuosien rahoitus pohjaan. Kuitenkin vielä 8.3.2023 hyvinvointialueen tiedotteesta saattoi tulkita, että lisärahoitusta odotettiin kovasti. "Valtion lisätalousarvioon on esitetty 500 miljoonan euron lisärahoitusta hyvinvointialueiden toimintaan ja kertyneen hoito- ja palveluvelan purkamiseen. Kainuun hyvinvointialueen laskennallinen osuus tästä on noin kahdeksan miljoonaa euroa. Kainuun hyvinvointialueen talousarvio vuodelle 2023 on 33 miljoonaa euroa alijäämäinen, joten lisärahoitus ei muuta sopeuttamistarvetta, mutta auttaa välittömien kustannusten kattamisessa."

Suomussalmen kunnassa hyvinvointialueen tuottamat sosiaali- ja terveyspalvelut tulevat väistämättä tulevina vuosina olemaan suurten muutosten kohteena, kun hyvinvointialueen talous on reilusti alijäämäinen. Kunnassa on hyvä tiedostaa näiden muutosten vaikutukset kuntalaisten arjessa ja olla aktiivisesti vuoropuhelussa Kainuun hyvinvointialueen kanssa. Silloin kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyö sekä kuntalaisten osallisuus toteutuvat lainsäädännönkin edellyttämällä tavalla.

ALLEKIRJOITUKSET

Suomussalmella 11.5.2023

Suomussalmen kunnan tarkastuslautakunta

Timo Säkinen
puheenjohtaja

Merja Kyllönen
varapuheenjohtaja

Markus Kemppainen
jäsen

Markku Koivumäki
jäsen

Eila Jökelainen-Keränen
varajäsen

